

ДИСКУСИИ

НА КОЕ МЯСТО Е СКЛЮЧЕН ДОГОВОРЪТ, С КОЙТО
СЕ ПОСТАВЯ НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА?

Марин Деведжиев

Колкото и невероятно да е, точен отговор на този въпрос няма.

В “Хрониката” си Теофан Изповедник пише: “А българите... почнали да ги (ромейте, б. а.) преследват подире им..., чак до Дунава, преминали го и дошли до **т. нар. Варна, близо до Одесос (к. м.)**... Принуден от това, императорът (Константин IV Погонат, б. а.) сключил мир с тях...”. Събитието е предадено с почти същия текст и в “Кратка хроника” на пратриарх Никифор. Потвърждава го и византийският писател Кедрин³.

Ключов е изразът: “т. нар. Варна, близо до Одесос”. От него не може да се добие представа какво е “Варна”? Доколкото на много от най-старите географски карти Варна е обозначена като река, това се дължи на писаното от византийския император Константин Багренородни около 950 година: “... руските търговци минавали обикновено през България за Цариград. От участието на Дунава те минавали през реките Варна и Дицина (Камчия)”. Тази хипотеза обаче е опровергана още в началото на XIX век от френския географ Гийом Делил, в съчинението му за Константин VI Порфирогенет¹.

Според Кръстю Мирски това опровержение е доказано и от открития от него надпис на каменна плоча, намерена в къщата на арменец Хаджи Харакел Оглу. За него той прави публикация във Варненския общински вестник през 1889 г., а през следващата година – и в Периодичното списание на Българското книжовно дружество.

А след като тогава Одесос е било името на сегашния град Варна, възниква въпросът в кое селище е сключен договoрът.

Предварително е нужно да се каже, че има значителен брой изследвания, които от различни страни осветляват създаването на Българската държава, но в нито едно от тях не е локализирано точно мястото, където е сключен договoрът. И след като по същото време, в края на VII век, името Одесос се заменя с името Варна, може да се предполага, че думата “близо” има определящо значение. Най-напред, че изключва това място да бъде римският Марцианополис, единствен град в задземието на Одесос. Още повече че по това време той е в руини, а много по-късно, когато през османското робство през 1643 г. се възстановява християнският епископат (католически) с център град Овеч (Провадия, Проват), епископът се наименува Марцианополски. Значи, наименованието на този град е просъществувало още 1000 години независимо от разрушаването му от готите.

Но това “близо” не може да бъде и сливане с Одесос, или с града, хипотетизират на южния бряг на Варненското езеро братята Шкорпил. Впрочем те и не са категорични, защото наименованието “Варна” за тях е езерото с реката (сегашната Провадийска)⁵.

Като се анализират по-подробно сведенията на патриарх Никифор, проф. Веселин Бешевлиев стига до заключението, че: “Варна се разбира някакво селище около Девненското езеро”, сега Белославско³. Именно в такова селище се е установил по сведения на Теофан Изповедник – в 765 г., капканът на хан Умар при разгорялата се сред прабългарската аристокрация борба за власт при прекратяването на династията Дуло. И както пише варненският археолог Димитър Ил. Димитров: “... откриването около Девня на мощна крепост и масов гроб, в който са положени телата на прабългари от аристократически произход, като че ли трябва да ни убеди, че споменатата от Теофан “Варна” се е намирала в Девненската низина”. Неговата забележка обаче е, че “тези два паметника са от средата на IX век”⁴. Но тя не може да оспори първото му предположение, тъй като съвсем естествено е да е съществувало векове по-рано, и наименованието Варна се приема за славянско.

Освен това, налага се да се отдаде по-голямо внимание на връзката между изграждането на Аспаруховия вал и живеещите зад него към вътрешността славяни и българи. Не само валът, но и редица други археологически и исторически сведения показват, че славяните се заселвали край езерата, а в случая и извън стените на Марцианополис.

Точното място на археологическата находка, за която по-горе се спомена, в Девненската низина е на склона над северния бряг на Белославското езеро, под село Повеляново, където сега е пристанище "Варна – Запад". А както се съобщава в други археологически трудове, на същия бряг и в негово съседство още в най-дълбока древност е имало тогавашен тип пристанище, чрез което живеещите племена "са поддържали контакти с външния свят... център на културното развитие в края на енеолита в североизточната част на Балканския полуостров"².

Всичко това е достатъчна ориентация на по-нататъшните изследвания за уточняване на мястото, където е сключен договорът, с който се поставя началото на българската държава.

Доколко това е важно и неотложно, може да се добие представа, като се сравнят хилядите страници на изследванията на отделни епизоди от живота на българската държава и неустановеността на мястото, където се поставя нейното начало.

Няма спор, че след като това място се установи окончателно и официално се признае, то ще стане свято за всеки българин. И ако това е Девненската низина, накъдето водят досега известните данни, ще настъпи един конфликтен момент. Понастоящем Девненската низина е в ситуация, която дава основание да се нарича Долината на смъртта: замърсени са водите на езерото с шламове, а наоколо се белеят и чернеят шламохранилища и грамади от промишлени отпадъци (фосфогипс, пиритни угарки, сгур и др.). Над цялата низина тежи постоянен циментов облак, който сипе прах най-много на мястото, където е била предполагаемата Варна.

А каналът, който съединява Белославското с Варненското езеро, както и бреговете на последното, което служи за плавателен канал от морето до пристанище Варна-запад, е превърнат в помий-

на яма и най-големите дълбочини постоянно се засипват като подводно сметище.

И когато се установи, че по тези места се е поставило началото на България като държава, сегашната картина ще тежи на цял народ. Може ли това място – Девненско-Варненският район – да бъде околвръстност и местоположение на този най-значителен мемориал на нашето историческо наследство?

БЕЛЕЖКИ

¹ **André Papadopoulos Vratos.** Bulgarie ancienne et moderne – sous le rapport géographique, historique, archéologique et commercial, Saint Pétersbourg, 1856, p. 247.

² **Ара Маргос и Горана Тончева.** Праисторическо наколно селище при село Езерово, Варненско. – Изв. на Варненското археологическо дружество, кн. XIII / 1962 г., с. 1–16 (Вж. и кн. VIII / 1972 г., с. 267–284).

³ **Бешевлиев, В.** Съобщението на Теофан за основаване на Българската държава. – Изв. на Варненския народен музей, т. XVIII (XXXIII) / 1982 г., с. 31–53.

⁴ **Димитров, Д. Ил.** Новооткрит раннобългарски некропол при Девня – Изв. на Варненския народен музей, т. VII (XXII) / 1971 г., с. 57–76 (Вж. и т. XVIII (XXXIII) / 1982 г., с. 55–77).

⁵ **Шкорпил, Х. и К.** Исторически бележки за гр. Варна. – Сп. бълг. инж. арх. д-во, кн. 14–15–16/1927 г., с. 335–336 (Вж. и Изв. на Вар. арх. д-во, т. III/ 1910 г., с. 3–23).